

Sag C-81/21**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

9. februar 2021

Forelæggende ret:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Polen)

Afgørelse af:

27. oktober 2020

Sagsøger:

B.S.

W.S.

Sagsøgte:

M.

Hovedsagens genstand

Sagsøgerne har nedlagt påstand om, at sagsøgte tilpligtes at betale et beløb med lovbestemte renter for forsinket betaling i forbindelse med uberettiget opkrævede beløb i form af afdrag på hovedstol og renter som led i tilbagebetalingen af et lån indeholdende urimelige kontraktvilkår i en låneaftale med pant i fast ejendom optaget i schweizerfranc (CHF).

Genstand og retsgrundlag for anmodningen om præjudiciel afgørelse

Fortolkning af EU-retten, navnlig artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF; artikel 267 TEUF.

Præjudicielle spørgsmål

1. Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter en national ret efter at have fastslået, at et kontraktvilkår, der ikke medfører en aftales ugyldighed, er urimeligt, kan udfylde aftalens indhold i henhold til en deklaratorisk bestemmelse i national ret[?]

2. Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter en national ret efter at have fastslået, at et kontraktvilkår, der medfører en aftales ugyldighed, er urimeligt, kan udfylde aftalens indhold i henhold til en deklaratorisk bestemmelse i national ret for at forhindre aftalens ugyldighed, selv om forbrugeren giver samtykke til aftalens ugyldighed?

Anførte EU-retlige forskrifter

Rådets direktiv af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler: 21. og 24. betragtning til direktivet, artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1

Anførte nationale forskrifter

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (lov af 23. april 1964 om civilret) (Dz. U. nr. 16, pos. 93, som ændret), herefter »den civile lovbog«

Ved forbruger forstås en fysisk person, der som aktør i en retshandel, ikke handler som led i sin virksomhed eller sit erhverv (artikel 22¹).

§ 1. Med forbehold for de undtagelser, der er fastsat i loven, kan pengeforpligtelser på Republikken Polens område kun betales i polsk valuta, (artikel 358 i den affattelse, der var gældende til den 23. januar 2009).

§ 1. I de tilfælde, hvor forpligtelsens genstand, der skal opfyldes på Republikken Polens område, er et beløb i fremmed valuta, kan debitor opfylde forpligtelsen i polske zloty, medmindre en lov, retsafgørelsen, der danner grundlag for fuldbyrdelsen, eller en retshandel stiller krav om opfyldelse alene i fremmed valuta. § 2. Værdien af en fremmed valuta bestemmes i henhold til den gennemsnitlige valutakurs, der er meddelt af Polens nationalbank på forfaldstidspunktet for kravet, medmindre andet følger af en lov, retsafgørelsen, der danner grundlag for fuldbyrdelsen, eller en retshandel. [§ 3.] Misligholder debitor betalingen, kan kreditor kræve opfyldelse af kravet i polske zloty til den gennemsnitlige valutakurs, der er meddelt af Polens nationalbank på den dag, hvor betalingen sker (artikel 358 i den affattelse, der var gældende fra den 24. januar 2009).

§ 1. Bestemmelser i en forbruger aftale, som ikke har været genstand for en individuel forhandling, er ikke bindende for forbrugeren, hvis de fastsætter den pågældendes rettigheder og pligter på en måde, som er i strid med god forretningsskik, og groft tilsidesætter vedkommendes interesser (ulovlige kontraktvilkår). Denne bestemmelse berører ikke vilkår, som fastsætter parternes hovedydelser, herunder prisen eller vederlaget, hvis de er entydigt formuleret § 2 Såfremt et kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren i medfør af stk. 1, forbliver aftalen i øvrigt bindende for parterne. § 3. Vilkår i en aftale, der er indgået med en forbruger, som ikke er aftalt individuelt, anses for at være kontraktvilkår, hvis indhold forbrugeren ikke har haft nogen virkelig indflydelse på. Dette gælder navnlig for kontraktvilkår, der stammer fra en standardkontrakt, som kontrahenten har foreslået forbrugeren. § 4. Bevisbyrden for, at en bestemmelse er individuelt aftalt, påhviler den part, der påberåber sig dette (artikel 385¹).

Det afgørende for prøvelsen af, om et kontraktvilkår er foreneligt med god moral, er tidspunktet for kontraktens indgåelse under hensyntagen til kontraktens indhold, omstændighederne ved indgåelsen af kontrakten samt de øvrige kontrakter, der er forbundet med kontrakten (artikel 385²).

Enhver, der ubegrundet har opnået en formuefordel på en andens bekostning, er forpligtet til at tilbagelevere fordelene i form af naturalier og hvis dette ikke er muligt, at tilbagebetale værdien heraf (artikel 405).

§ 1. Bestemmelserne i de foregående artikler finder særligt anvendelse på uberettigede ydelser. § 2. En ydelse er ubegrundet, hvis den, som har opfyldt ydelsen, slet ikke var forpligtet hertil eller ikke var forpligtet over for den person, som opfyldelsen skete til, eller hvis grundlaget for ydelsen er bortfaldet eller hvis det tilsigtede formål med ydelsen ikke er blevet opnået, eller hvis den retshandel, der lå til grund for ydelsen, var ugyldig og ikke blev gyldig, efter ydelsens opfyldelse (artikel 410).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

- 1 I 2009 indgik parterne en låneaftale med pant i fast ejendom, der var koblet til CHF-kursen, med en løbetid på 360 måneder, som blev tilbagebetalt i lige store rater med faldende afdrag på hovedstol og renter og med en variabel rentesats, som var fastsat til referencesatsen LIBOR 3M forhøjet med en fast bankmarginal på 7,20% (§ 9, stk. 1 og 2). Låntageren forpligtede sig til at tilbagebetale hovedstolen med tillæg af renter i månedlige afdrag i henhold til de frister og beløb, der var fastsat i afdragsplanen. Afdragene på hovedstolen og renterne blev tilbagebetalt i PLN efter deres konvertering til salgskursen for CHF-valutaen i henhold til bankens gældende vekselkurs tabel på tidspunktet for tilbagebetalingen (§ 10, stk. 5). Den 18. februar 2012 vedtog parterne et tillæg til låneaftalen, som gjorde det muligt for sagsøgerne at tilbagebetale afdragene direkte i CHF-valutaen. Frem til den 12. januar 2020 havde sagsøgerne betalt et beløb svarende

til 219 169,44 PLN til sagsøgte i form af låneafdrag. Såfremt det antages, at parterne ikke er bundet af låneaftalens § 10, stk. 5, og § 12, stk. 5, mens de øvrige kontraktvilkår samtidig forbliver i kraft, vil summen af låneafdragene for denne periode udgøre 43 749,97 PLN mindre. Hvis det derimod antages, at lånets hovedstol og afdrag blev konverteret til Polens centralbanks gennemsnitlige vekselkurs, ville summen af låneafdragene for denne periode udgøre 2 813,45 PLN og 2 369,79 CHF mindre end det beløb, som sagsøgerne faktisk har betalt.

- 2 Sagsøgerne har i stævningen nedlagt påstand om, at sagsøgte tilpligtes til at tilbagebetale 37 866,11 PLN og 5 358,10 CHF med lovbestemte renter for forsinket betaling som følge af tilbagesøgning af et beløb svarende til de afdrag på hovedstolen og renter, der blev opkrævet af sagsøgte i perioden fra den 14. juni 2010 til den 12. december 2012 i henhold til låneaftalen af 3. februar 2009, som indeholder urimelige kontraktvilkår, der fører til aftalens ugyldighed, mens sagsøgerne nedlagte påstand om betaling af et beløb på 44 976,66 PLN for tilbagesøgning af et beløb svarende til det for meget betalte afdrag på hovedstolen og renterne, såfremt det fastsættes, at de i låneaftalen urimelige kontraktvilkår ikke fører til aftalens ugyldighed. Sagsøgte har nedlagt påstand om frifindelse. Sagsøgerne har under retsmødet, efter de er blevet oplyst om virkningerne af låneaftalens ugyldighed, personligt erklæret, at de forstår de retslige og økonomiske virkninger af aftalens ugyldighed, og at disse accepteres.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 3 Sagsøgerne, som er forbrugere, har bestridt de vilkår i låneaftalen, som ikke har været genstand for individuel forhandling, navnlig for så vidt angår konvertering af lånebeløbet og afdragene i henhold til de vekselkurser, der var fastsat af den sagsøgte bank. Efter deres opfattelse blev disse vilkår taget fra skabelonen, som anvendes af den sagsøgte bank.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 4 Den forelæggende ret har ved analysen af virkningerne af de omtvistede vilkårs urimelighed henholdt sig til Domstolens dom af 3.10.2009 (sag C-260/18, Dziubak), hvor det blev fastslået, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at udeladelser i en aftale, der er en følge af ophævelsen af aftalens urimelige vilkår, kun kan udfyldes ved anvendelse af almindelige bestemmelser i national ret, som bestemmer, at de virkninger, der udtrykkes i en retshandel, fuldstændiggøres af bl.a. de virkninger, der udspringer af princippet om rimelighed eller af sædvane, og som hverken er deklatoriske bestemmelser eller bestemmelser, der finder anvendelse ved aftale herom mellem aftalparterne.
- 5 For så vidt angår den såkaldte konverteringsklausul henviser den forelæggende ret til det standpunkt, som kom til udtryk på baggrund af den civile lovbogs artikel 358 med den nye affattelse ved Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale

domstol i Warszawa, Polen), hvorefter virkningen af urimelige vilkår om indeksering kan være, at aftalen i sin helhed eller visse af vilkårene er ugyldige under forudsætning af, at aftalen er egnet til at forblive i kraft i din oprindelige udformning, som lånets parter havde indgået, uden de urimelige vilkår om indeksering. Vilkår, som vurderes at være urimelige, ophæves i det omfang deres indhold skal afvises. En konstatering af, at en del af et vilkår om indeksering er urimeligt, indebærer ikke nødvendigvis, at hele den beskrevne mekanisme om værdiansættelse bestrides. Mekanismen for lånets indeksering er en faktisk aftaleklausul om værdiansættelse, som er fastsat i den civile lovbogs artikel 358¹ § 2, der fastsætter værdien af en ydelse på en anden måde end den polske valuta som mål for værdien¹. I lyset af indgåelsen af låneaftalen, der er analyseret i den foreliggende sag, på et tidspunkt, hvor den civile lovbogs artikel 358 med den nye affattelse fandt anvendelse, er det nødvendigt at undersøge, om virkningen af konstateringen af, at vilkårene fastsat i låneaftalens § 10, stk. 5, og § 12, stk. 5, er ugyldige, gør det muligt at »udfylde hullerne« i denne aftale, således som det er beskrevet ovenfor i Sąd Okręgowy w Warszawas (den regionale domstol i Warszawas) dom. En sådan afgørelse synes at give anledning til tvivl i lyset af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 sammenholdt med Domstolens standpunkt, hvorefter denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning, der gør det muligt for en ret i en medlemsstat, efter at have fastslået, at et urimeligt vilkår i en aftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger er ugyldigt, at tilpasse aftalen ved at ændre dette vilkårs indhold. Det følger således af bestemmelsens ordlyd, at nationale retter kun er forpligtede til at udelukke anvendelsen af et urimeligt kontraktvilkår, således at det ikke binder forbrugeren, men at de ikke har kompetence til at ændre vilkårets indhold. *»Denne kontrakt skal nemlig principielt opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af urimelige kontraktvilkår, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret. (...) at hvis det stod den nationale ret frit for at ændre indholdet af urimelige kontraktvilkår, der fremgår af sådanne kontrakter, ville en sådan adgang kunne skade gennemførelsen af det langsigtede mål, der er nævnt i artikel 7 i direktiv 93/13. Denne adgang ville nemlig bidrage til at eliminere den afskrækkende virkning på erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne (jf. i denne retning Pohotovost'-kendelsen, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis), da disse fortsat ville forsøge at anvende disse vilkår, idet de vidste, at kontrakten, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret, således at disse erhvervsdrivendes interesse på denne måde blev sikre².«*

- 6 I den nævnte dom (præmis 69) henviste Domstolen desuden udtrykkeligt til punkt 86-88 i generaladvokat V. Trstenjaks forslag til afgørelse af 14.2.2012, hvori dette

¹— Jf. dom truffet af Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa) den 6.2.2020, sagsnummer XXVII Ca 1196/18, LEX nr. 3032540

²— Jf. dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10 EU:C:2012:349).

spørgsmål blev afklaret mere direkte og præcist. Generaladvokaten henlede opmærksomheden på den formindskelse af den erhvervsdrivendes risiko, der fulgte af anvendelsen af urimelige kontraktvilkår, da en ændring, der består i at tilpasse vilkårene til en tilstand, der er i overensstemmelse med loven, kan accepteres af den erhvervsdrivende. Udsigten til at afhjælpe grundene til, at en aftale er ugyldig, samt overskueligheden af risiciene for den erhvervsdrivende kan have den modsatte virkning end den, lovgiveren ønskede, og skaber mulighed for, at en ret efterfølgende kan tilpasse aftalen, hvilket ikke kun svækker den afskrækkende virkning, som direktivets artikel 6 har, men endog ville have den modsatte virkning. Ovenstående synspunkt er også kommet til udtryk i andre af Domstolens afgørelser ³.

- 7 Domstolen har dog tilladt en undtagelse til reglen, som fastsætter, at et urimeligt kontraktvilkår er ugyldigt, og bemærkede, at i en situation, hvor en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke kan opretholdes, efter at et urimeligt vilkår er blevet ophævet, er artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke til hinder for en national bestemmelse, der tillader den nationale ret at afhjælpe den manglende gyldighed af dette vilkår ved at erstatte det med en deklaratorisk bestemmelse i national ret ⁴. Det ovenstående synspunkt blev derefter suppleret med en angivelse af, at muligheden for at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret, er begrænset til tilfælde, hvor ophævelsen af dette vilkår ville forpligte den nationale domstol til at annullere aftalen i sin helhed, hvilket vil have særligt skadelige virkninger for forbrugeren, således at denne vil blive straffet ⁵. Desuden bemærkede Domstolen direkte i dom af 14.6.2012, at artikel 6, stk. 1, ikke kan forstås således, at den tillader den nationale ret at ændre indholdet af dette vilkår, i stedet for blot at undlade at

³– Jf. kendelse af 16.11.2010, 'Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, præmis 41); dom af 30.4.2014, Kásler (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 77 og 79); af 21.1.2015, Unicaja Banco og Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, EU:C:2015:21, præmis 28, 31 og 32); af 30.5.2013, Asbeck Brusse og de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, præmis 57); kendelse af 11.6.2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-602/13, EU:C:2015:397, præmis 33-37); dom af 21.4.2016, Radlinger (C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 97-100); kendelse af 6.6.2016, Ibercaja Banco (C-613/15, EU:C:2016:195, præmis 36-38); dom af 21.12.2016, Naranjo og Martínez (C-154/15 og C-307/15, EU:C:2016:980, præmis 57 og 60); af 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 71 og 73); af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 32); af 7.8.2018, Banco Santander og Cortós (C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:216, præmis 73 og 75); af 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, præmis 41); af 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, præmis 51); af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 53, 54, 63); af 7.11.2019, NMBS (C-349/18, C-350/18 og C-351/18, EU:C:2019:936, præmis 66-69).

⁴– Jf. dom af 30.4.2014, Kásler (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 85).

⁵– Jf. kendelse af 11.6.2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-602/13, EU:C:2015:397, præmis 38); dom af 21.1.2015, Unicaja Banco og Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, EU:C:2014:2299, præmis 33); af 7.8.2018, Banco Santander og Cortós (C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:216, præmis 74); dom af 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, præmis 54); af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 37 og 59).

anvende det over for forbrugeren, men at bestemmelsen skal fortolkes således, at den er til hinder for en ordning i en medlemsstat [...], som gør det muligt for den nationale ret at tilpasse den nævnte kontrakt ved at ændre dette vilkårs indhold⁶. Endelig har Domstolen ved forklaringen af betydningen af artikel 6 og 7 i direktiv 93/13 bemærket, at de »er til hinder for, at et vilkår om førtidig ophævelse af en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er erklæret urimeligt, delvis opretholdes ved, at de elementer, der gør det urimeligt, fjernes, såfremt det ville være ensbetydende med at ændre indholdet af det nævnte vilkår og påvirke dets væsentlige indhold at fjerne disse elementer[«]⁷.

- 8 I en sådan situation har den forelæggende ret heraf udledt en forpligtelse for retten til at fastslå, at et vilkår, der er fundet urimeligt fra begyndelsen og i sin helhed, ikke er bindende for forbrugeren, og til at undersøge, om aftalen kan opretholdes uden det urimelige kontraktvilkår. Hvis dette er tilfældet, bør aftalen opretholdes, med undtagelse af de urimelige kontraktvilkår, og spørgsmålet om anvendelsen af en deklatorisk bestemmelse vil derfor ikke opstå. I modsat fald skal aftalen derimod anses for ugyldig, og retten bør undersøge, om en sådan ugyldighed er til skade for forbrugeren. Såfremt retten fastslår, at aftalens ugyldighed ikke er til skade for forbrugeren, eller såfremt forbrugeren giver samtykke til, at aftalen er ugyldig, er retten forpligtet til at erklære aftalen for ugyldig i sin helhed, og vil ikke kunne udfylde dens indhold med en deklatorisk bestemmelse.
- 9 Henset til Domstolens praksis og sagsøgernes krav om tilbagebetaling af de for meget betalte låneafdrag i forbindelse med anvendelsen af urimelige [kontraktvilkår] eller tilbagebetalingen af samtlige afdrag, som de har betalt i henhold til en ugyldig aftale, er det berettiget at konkludere, at ved et sådant formuleret synspunkt fra sagsøgerne, er den forelæggende ret, efter at have fastslået, at konverteringsklausulerne er urimelige, således er begrænset til at vedtage af en af to løsninger. Den forelæggende ret kan enten vurdere, at aftalen forbliver i kraft uden konverteringsklausulerne, og dermed pålægge, at sagsøgerne får tilbagebetalt den for meget betalte del af låneafdragene, eller fastslå, at aftalen ikke kan eksistere uden konverteringsklausulerne og dermed give sagsøgerne ret til at få tilbagebetalt samtlige låneafdrag. I ingen af disse tilfælde er det således muligt at anvende en deklatorisk bestemmelse i national ret, og en sådan handling ville være i strid med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13. En udfyldelse af låneaftalen ved brug af den civile lovbogs artikel 358 § 2 bør afvises.
- 10 Den forelæggende ret foreslår, at spørgsmålet bør besvares med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13/EØF skal fortolkes således, at bestemmelserne er til hinder for en retslig fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter en national ret efter at have fastslået, at et kontraktvilkår er urimeligt, der ikke medfører en aftales ugyldighed, kan udfylde aftalens indhold i henhold til

⁶ Jf. dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 71 og 73).

⁷ Jf. dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 64).

en deklaratorisk bestemmelse i national ret (det første spørgsmål). Såfremt den forelæggende ret finder, at et kontraktvilkår er urimeligt, der medfører en aftales ugyldighed, skal disse bestemmelser fortolkes således, at de er til hinder for en retslig fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter retten kan udfylde aftalens indhold i henhold til en deklaratorisk bestemmelse i national ret for at forhindre aftalens ugyldighed, selv om forbrugeren giver samtykke til aftalens ugyldighed (det andet spørgsmål).

ARBEJDSDOKUMENT